

Ерик Хеју

КРАТКА БИОГРАФИЈА

Многе ће можда изненадити што се писац који ће постати нераскидиво повезан с америчким југозападом – и, пре тога, с Тенесијем – родио у великом новоенглеском граду Провиденсу, у Роуд Ајланду, 20. јула 1933. Био је трећи од шесторо деце, а као најстарији син, добио је име Чарлс по оцу. (Извори различито наводе да ли је сâм званично променио име у Кормак или му је породица законски променила име.) Судаћи по Ричарду Вудварду, „Кормак, гелски пандан Чарлсу, стари је породични надимак који су тетке из Ирске наденуле његовом оцу“ (“Venomous Fiction”).

Пре њега су се родиле сестре Џеки и Боби, а Бил, Мериелен и Денис родили су се после њега. Отац Кормака Макартија био је успешан адвокат који је дипломирао на Јејлу. Заправо, Макарти је потекао из породице која није била само отмена него и напредна. Деда с очеве стране, Џон Франсис, по ком ће Кормак Макарти назвати најмлађег сина, супротставио се нормама друштва с почетка двадесетог века тако што је ћеркама, као и синовима, омогућио да студирају.

Но, Кормак Макарти није дуго живео у Роуд Ајланду. Кад му је било четири године, породица се преселила у Ноксвил, у држави Тенеси, где је отац почео да ради као правни саветник за федералну електродистрибуцију у Тенесију. Чарлс Џозеф Макарти, Гледис Кристина Мекгрејл Макарти и њихово шесторо деце на крају су се скрасили у кући са десет соба у Улици Мартин мил пајк 5501. Макартија су на југу васпитавали у духу римокатоличке вере, што га је сасвим сигурно издвојило из већине, а образовао се у парохијској средњој школи.

Пишчево одрастање у Тенесију било је пресудно за његов развој и корен је безазорних приказа насиља и крвопролића који ће постати доминантна одлика његовог стваралаштва. „Када одрастате на Југу, искусићете насиље“, рекао је у једном интервјуу 2007. „А насиље је прилично гадно“ (Kushner). Као дете, био је веома заинтересован за природу у близини свог дома, што ће такође бити доминантна одлика његових романа када постане познат по особеним и језивим описима природних окружења. „Кад сам био мали, много ме је занимала природа“, присетио се Макарти 2007. „И дан-данас, у опуштеним разговорима, малопознате чињенице о природи ће напросто искрснути“ (*ibid.*).

Макарти се уписао на Универзитет у Тенесију школске 1951/52, али је затим напустио студије да би се 1953. пријавио у америчко Ратно ваздухопловство и одслужио тамо четири године. Неколико година је служио на Аљасци, где је имао своју радио-емисију. Тада је почео и да чита халапљиво и да књижевност користи како би испунио досадне сате ван дужности.

После служења у Ратном ваздухопловству, наставио је студије на Универзитету у Тенесију 1957, и иако никад није дипломирао, током другог покушаја да заврши студије

почео је озбиљно да пише. Неповратно се заинтересовао пошто му је један професор поверио задатак уређивања читанке есеја из осамнаестог века. Убрзо потом први пут се појавио у штампи, објавивши две приче у факултетском књижевном часопису *The Phoenix*. Прича „Бдење за Сузан“ изашла је на јесен 1959, а „Утапање“ почетком 1960. У то време, Макарти је добио и стипендију Фондације „Инграм Мерил“. Та фондација, коју је основао прослављени песник Џејмс Инграм Мерил, син оснивача компаније Мерил Линч, додељивала је новац писцима и уметницима.

Макарти је коначно напустио факултет 1961. и преселио се накратко у Чикаго, где је радио у складишту резервних делова за аутомобиле и писао први роман. Отприлике у исто време оженио се својом првом женом, Ли Холеман, коју је упознао на Универзитету у Тенесију. Добили су сина Калена и населили се у округу Севијер у Тенесију. Брак је, међутим, био кратког века, те је Макарти отпочео луталачки живот и пут га је одвео у Ешвил у Северној Каролини, а затим у Њу Орлеанс, где је живео у скромним домовима и спајао крај с крајем. (Његова бивша жена, Ли Макарти, издала је збирку песама под насловом *Враћа жудње* 1991, која је садржала и размишљања о пропалом браку.) Наставио је да пише прву књигу.

Кормака Макартија су коначно признали као писца када је 1965. изашао *Чувар воћњака*, роман који га је устолочио као наследника јужњачке традиције чије је отеловљење Вилијам Фокнер. Заправо, Макартијев уредник у издавачкој кући „Рендом хаус“, Алберт Ескин, био је уредник Фокнеру, као и Роберту Пену Ворену и Ралфу Елисону. (Макарти је наслепо послао рукопис јединој издавачкој кући за коју је знао.) Али неки су у овом дебитантском роману видели превелик утицај Макартијевог чувеног јужњачког претходника Фокнера. Приказ у *The New York Times*-у књигу је оценио као „импресивну“ али „болно осакаћену [...] скромним и претераним дивљењем према Вилијаму Фокнеру“ (Prescott). Као да би се потврдило то поређење, *Чувар воћњака* је добио награду Фондације „Вилијам Фокнер“ за први роман америчког писца.

Али ово дело је одисало и Макартијевим истанчаним осећајем за старе начине живота који нестају у брдима руралног Тенесија – блискост с природом, лов, траперство и крујумчарење. *Чувара воћњака* одликовали су и пишев мрачни и суморни сензибилитет, одсуство психолошког испитивања или оправданости, те склоност ка гротескном која ће доминирати великим делом његовог раног стваралаштва. У роману, који се дешава пре Другог светског рата, дечак по имену Џон Весли Ратнер спријатељи се с Артуром Оунбијем, старцем дубоко везаним за земљу и старе начине живота, и с Марионом Сајдлером, кријумчаром за ког се не зна да је убио оца Џона Веслија. У овој фази Макартијеве каријере, критичари су га одлучно смештали у традицију јужњачке готике коју је поред Фокнера отеловљавала и Фланери О’Конор.

Но, *Чувар воћњака*, као и остали међу првих пет Макартијевих романа, све до *Крвавој меридијана* (1985), слабо се продавао кад је изашло прво издање (тек неколико хиљада примерака). Макарти је, међутим, наставио да добија стипендије, што му је омогућило да скромно живи и настави с писањем. Једна од награда, стипендија за путовање коју је добио од Америчке академије уметности и књижевности, омогућила му је да прекоокеанским бродом оде у Ирску, наводно да истражује породичну историју за будућу књигу. На броду је упознао Енглескињу по имену Ен Делајл која је радила као

певачица и плесачица на броду. Венчали су се у Енглеској 1966. и на основу стипендије Фондације „Рокфелер“ путовали Европом, где су се једно време настанили на острву Ибица, око осамдесет километара од шпанске обале, у Средоземном мору. (Острво је тада било у извесној мери боемска уметничка заједница.)

Ту је Макарти завршио *Таму најкрајњу* (1968), свој други роман. Књига је чврсто утврдила постојану таму Макартијеве визије и јасно показала пишчеву спремност да се упусти у сфере непријатности које су други избегавали. Окосницу романа чини родоскрвна веза између брата и сестре из које се роди беба. Атмосфера сабласне приповести *Таме најкрајње* снолика је и архаична, а такви су и мотив напорног путовања и скупина злонамерних ликова. Те одлике су предвиделе *Крвави меридијан* и *Трилоџију о Граници* објављене далеко касније, али се *Таму најкрајњу* издваја као Макартијево најбомбастичније и „најпроблематичније“ дело, које не поседује моћну непосредност многих других његових приповести.

Године 1967, Кормак Макарти и његова друга жена преселили су се у пишев родни Тенеси, настанивши се у близини Ноксвила, где су живели прво на фарми свиња, а потом у згради млекаре коју је Макарти преуредио. Ен Делајл је годинама касније тврдила да су практично били на рубу егзистенције. Истину говорећи, он је добио Гугенхајмову стипендију од које су живели док је писао следећу књигу, *Дејше божје* (1973), гротескну и језиву причу о серијском убици/некрофилу по имену Лестер Балард који живи у пећини са телима својих покојних жртава.

Дејше божје је засновано на стварним новинским репортажама из округа Севијер у Тенесију, а у једном подужем и дивљењем испуњеном есеју о том роману из августа 1974, *The New Yorker* је Макартија окарактерисао као романсијера „чија је судбина да остане релативно непознат и неретко погрешно схваћен“ (Coles, 90). То предвиђање је скоро, мада не и даља, будућност обистинила. Макартијев портрет Лестера Баларда веома занимљивим чини то што је писац успео да донекле хуманизује тај лик, а да ни њега ни његова злодела не посматра потпуно саосећајно. Овај роман карактеришу живописност, гротескност, па и црни хумор.

Године 1974, режисер Ричард Пирс затражио је од Макартија да напише сценарио за *Башшовановој сина*, телевизијску драму о власнику млина у Јужној Каролини ког хиљаду осамсто седамдесетих убије поремећен младић са дрвеном ногом. (Момка су обесили због тог злочина.) Филм је премијерно приказан на PBS-у 1977, а улоге су тумачили Бред Дуриф, Нед Бити и Кевин Конвеј као чланови две завађене породице, богатих Грегса и радничке породице Макевој.

Године 1976, Макарти је напустио Тенеси, растао се од друге жене и преселио у Ел Пасо у Тексасу. Писац „се појавио у Ел Пасу некад у јануару 1976 [...] изнебуха, па је његов долазак остао непримећен. Тада је био четрдесеттргодишњи писац три романа који више нису били у штампи, човек који се двапут развео, а живео је искључиво од књижевних стипендија“, наводи један прилог у *Texas Monthly*-у из 1992. „Почели су да га виђају у билијарским клубовима и кугланама у јужном крају града, као и у разним мексичким ресторанима, а увек је носио неку езотеричну књигу“ (Draper).

Тај географски преокрет имаће утицаја и на његово писање, које ће се ускоро окренути пограничним пределима југозапада и књижевним и историјским мотивима

Запада, чиме ће се отворити читав један нови свет за Макартијеве романе. Али, пре тога, 1979. изашао је роман *Саџри*, смештен у Ноксвил, на ком је, како се тврди, Макарти повремено радио две деценије. То дело се такође сматрало делимично аутобиографским, што је реткост у Макартијевом опусу. У роману се насловни јунак одриче свог привилегованог васпитања, напушта жену и сина и отпочиње живот међу поремећенима, отпадницима и другим сличним ликовима док обезбеђује егзистенцију радећи као рибар на кући-броду на реци Тенеси. Амбициозни и бритки *Саџри* преживеће поређење с *Уликсом* Џејмса Џојса, а касније ће га поједини славити као Макартијев највећи роман, такмац *Крвавом меридијану*, који се често истиче као његово ремек-дело. Док је још била удата за Макартија, Ен Делајл је откуцала дугачки рукопис *Саџрија*, а пошто су се званично развели 1978, њих двоје су остали пријатељи.

У време кад је живео на америчко-мексичкој граници, Макарти је наводно почео да подробно истражује тај регион и његову историју, што је подразумевало и истраживачке излете у Мексико. Научио је шпански, који ће често искривати у дијалозима будућих књига. Иако је за собом имао неколико комерцијално неуспешних књига, финансијска ситуација му се драстично поправила када је 1981. добио стипендију Макартур, награду познатију под називом „стипендија за генијалце“. Та стипендија се додељује појединцима из широког спектра дисциплина – природних наука, уметности, хуманистичких наука – који, у зависности од својих постигнућа и потенцијала, добијају позамашну суму новца (у Макартијевом случају, 200.000 долара).

Та стипендија је јасно показала да је, упркос слабој продаји и пишевој повучености, поштовање према Макартију у високим књижевним круговима расло. Међу писцима који су га препоручили за ту стипендију били су добитник Нобелове награде Сол Белоу и прослављени јужњачки романсијер и историчар Шелби Фут. Ипак, упркос указаној части и аколадама, Макарти је остао бунтовно повучен. Није давао интервјуе, избегавао је јавне наступе и држао се далеко од традиционалних миљеа књижевних кругова и предавања на универзитету. „Кормак је себи одредио живот сасвим изван књижевног система“, тврдила је његова агенткиња Аманда Урбан 1992. (Draper).

Осамдесетих година двадесетог века, Макарти је написао сценарио под насловом *Кишови и људи* који тек треба да се изда или продуцира, премда се може наћи међу Документима Кормака Макартија у Збирци писаца Југозапада Државног универзитета у Тексасу, у библиотеци Сан Маркос. (Дело је највероватније написано раних осамдесетих година јер се у њему упућује на 1984.) Тај сценарио представља дубоко, дијалогом вођено разматрање о природи китова, нарочито о њиховој комуникацији, а место радње се премешта из Флориде у Ирску и Шри Ланку. Судећи по Едвину Т. Арнолду, у *Кишовима и људима* „китови представљају непознаницу у природи, можда чак и свету тајну коју човек осећа, али не може да разуме“ (сиче *Кишова и људи*).

Али *Крвави меридијан, или вечерње црвенило на зајагу*, издат 1985, постаће пишево велико постигнуће из осамдесетих и производ његове свеколике урођености у пограничне пределе. Тај роман је истински распламсао његову књижевну репутацију (иако су прослављени писци попут Фута и Белоуа испевали хвалоспеве Макартију пре него што је роман успешно завршен). *Крвави меридијан* је замашна, епска, крвава и фантазмагорична приповест о разноликој групи ловаца на скалпове који необуздано

тумарају по америчком југозападу и Мексику 1849. и 1850. Узвишена и архаична проза, епски замах и дубокоумни увиди инспирисали су поређења с Макартијевим омиљеним романом, *Мобијем Диком* (1851) Хермана Мелвила. У роману се појављује и један од Макартијевих највећих и најзлослутнијих ликова, судија Холден, чудовишан, ћосав и уверљиво виспрен убица који пред крај романа делује бесмртно. Но, *Крвави меридијан* је привукао пажњу критике тек у наредним деценијама. У време кад је изашао, наишао је на слаб пријем и продало се свега неколико хиљада примерака. Макарти је, ипак, и даље важио за културну фигуру и „писца за писце“. Ипак, *Крвави меридијан* ће открити многи читаоци у наредним годинама, а еминентни књижевни критичар Харолд Блум ће га чак сврстати међу највеће америчке романе свих времена који настављају америчку књижевну традицију потеклу директно од Мелвила и Фокнера.

У *Крвавом меридијану*, Макарти је јасно формирао романијерски поглед на свет који ће бити доминантан и у његовим каснијим романима, поглед који карактеришу огољени песимизам, апокалиптичне слике и детаљна разматрања неизбежне насилности човековог стања. Ово последње подразумева да су Макартијеве приповести понекад (неизбежно) набијене експлицитним, суровим и запањујућим описима немисливих крвопролића и убистава. Блум се присетио како је испрва „устукнуо због свеприсутног покоља“ у *Крвавом меридијану* (255), те да није могао јасно да одреди величину тог дела све док није био у стању да види даље од тог његовог аспекта. Поред насиља, све Макартијеве западне романе карактеришу и дубока филозофска промишљања о историји, Богу и самој природи постојања.

Ове одлике свакако су биле присутне у Макартијевом следећем роману, *Сви њи леји коњи* (1992), у ком је радња смештена у исти погранични простор сто година после *Крвавог меридијана*. Но, комбиноване су с приступачнијом приповешћу која се ослања на препознатљиве тропе љубавне приче и авантуре. Само Макарти зна да ли је то био срачунат покушај да своју репутацију избави из поприличне анонимности, али управо то се и догодило. Роман *Сви њи леји коњи*, први део предвиђене *Трилогије о љаници*, доказао је комерцијални потенцијал поставши бестселер и стекавши критичку славу, те је овенчан Националном наградом за књижевност и Националном наградом критичара.

Макарти је тад имао скоро шездесет година и још је живео у Ел Пасу, у скромној каменој кући у близини једног тржног центра. Уочи изласка из штампе романа *Сви њи леји коњи*, дао је први велики интервју, а разговор је водио Ричард Вудвард из *The New York Times*-а. Пристао је тек кад га је издавач замолио да се препусти публицитету како би помогао у промоцији новог романа и Винтицових реиздања његових ранијих романа која су била у припреми.

Поклоницима Макартија тиме се указала прва прилика да виде обресе личности енигматичног и тајанственог писца. Слика Макартија коју је Вудвард понудио свакако је представљала оштар контраст у односу на његове сложене и мрачне романе:

Макартиј је комѿакѿан, висок близу метар осамдесет у каубојкама и има лејршав корак, ѿоуѿ некој ко добро ѿлеше. Уредан је и наочии док седе и има келѿске ѿлавозелене очи дубоко усађене исѿод високој чела. „Огаје уѿисак снаје и виѿшалностѿи и ѿоезије“,

каже [Њисац Сол] Белоу, који ја описује као „збијеној у сојсџвено биће“ [...] За њако окорелој усамљеника, Макарти је дојадљива личност, свештски је јоворник, забаван, шврдолаван у својим сџавовима и ведар. (“Venomous Fiction”).

Приказ је открио и да је Макарти последњих година поново успоставио контакт са сином Каленом и да није имао много пријатеља из света књижевности него је више волео да проводи време са научницима попут физичара Марија Гел-Мана, добитника Нобелове награде, и Роџера Пејна, биолога специјализованог за китове, које је упознао преко фондације за доделу стипендије Макарти. (Макарти је признао да се упознао са романсијером Едвардом Ебијем пре његове смрти 1989.) Но, интервју за *The New York Times* није подразумевао наступање периода отворености и приступачности у Макартијевом животу. То ће бити његов једини интервју, ком су се критичари непрестано враћали у потрази за информацијама, у наредних тринаест година. (Кад је зашао у седму деценију и добро загазио у нови миленијум, Макарти се коначно мало отворио.)

У време кад је изашао чланак у *The New York Times*-у, Макарти је дубоко уронио у *Прелаз* (1994), други роман из трилогије, који ће се издвојити као њен најтежи, најсложенији и најслојевитији део. У јулу 1993. свет ће први пут завирити у тај подухват у часопису *Esquire*, у ком се појавио први део романа, ту насловљен „Ловац на вукове“. То дело је увело новог протагонисту, Билија Пархама, и вратило се у период отприлике десет година пре радње романа *Сви џи леји коњи*, уочи и током Другог светског рата. Приповест се састоји од три „преласка“ границе, који јунаке одводе далеко у Мексико и назад, што му даје ноту епског књижевног путовања налик Хомеровој *Одисеји*.

У првом делу, Били улови наизглед неухватљиву скотну вуцицу која се храни стоком са ранча. Онда некако одлучи да је пусти у планинама Мексика, што доводи до неславног прекида односа са породицом и мукотрпног и неочекиваног путовања. Након тога, Били се враћа и сазнаје да му је породица убијена и да су њихови коњи украдени, па он и његов млађи брат Бојд одлазе у Мексико да врате коње. Последњи прелазак је прича о Билијевом повратку у Мексико по брата. Он је тамо био остао због везе са једном младом Мексиканком коју су њих двојица спасили. Тамо сазнаје да му је брат постао легендарни самопрокламовни представник закона и да су га убили. Били потом креће на путовање да пренесе покојног брата преко границе. Али прост сиже ових путовања једва да наговештава тематски замах и небројене ликове које Били успут среће, као и живописне слике и дубока размишљања уплетена у приповест.

Раних деведесетих година двадесетог века Кормак Макарти је почео да редовно одлази у Санта Фе у обилазак Института Санта Фе, места које ће за њега постати попут дома. Макартијев пријатељ, физичар Мари Гел-Ман, и неколико других научника, основали су тај институт 1984. Смештен у стари самостан у брдима надомак Санта Феа, институт је постао уточиште за мислиоце из различитих области који се тамо окупљају да би разматрали комплексност постојања. Макарти отворено преферира друштво научника у односу на писце и уметнике. „Наука је веома ригорозна“, рекао је једном. „Кад се дружите са научницима и видите како они размишљају, не можете бити окружени њима а да не развијете поштовање према томе [...] Кад нешто кажете, то мора да буде тачно. Не можете да само доконо мозгате о стварима“ (Kushner).

Макарти је постао *de facto* резиденцијални писац на институту и касније се пресе-лио из Ел Паса у Санта Фе да би му био ближе. Понекад су га посматрали као куриозитет међу тако многобројним истакнутим научним умовима. „Људи који су упознати с мојим радом дођу и не разумеју сасвим зашто сам овде“, рекао је, „али то је у реду. Убрзо то превазиђу“ (*ibid.*). Гел-Ман је Макартијево свакодневно присуство на институту прокоментарисао на следећи начин: „Њега дуго занимају многе ствари и невероватно много зна о њима... да није толико стидљив, вероватно би постављао проницљива питања“ (Woodward, “Cormac Country”).

Када је други пут интервјуисао Макартија, овог пута за *Vanity Fair* 2005, Ричард Б. Вудвард започео је текст, који ће постати Макартијев други велики интервју, следећим упечатљивим описом:

На њаркинју Инстџишјуша Санџа Фе у Новом Мексику налазе се низови возила шџиичних за академске крујове у Америци: шџеренци и моноволумени, њокоји сџарији модел ВМВ-а и мерцедеса, једна шџојоџа њрајус и неопредива количина ауџомобила марке субару и хонда [...] У шџој џомили исџииче се црвени форд Ф-350 дизел њикаџ са шџексаским шџаблицама. Оџремљен је Бенковим сисџемом који џовеђава снаџу 7,3 лиџарској моџора џреко џрисџа коњских снаџа, и има сведен задњи крај, као шлеџ-камионеџ без чеџрка [...] Власник камионеџа, романсијер Кормаџ Макаџиџи, ни сам, изџлеџа, не џриџаџа овде. Он је једини џрозни џисаџ на инстџишјушу, а њеџове књиџе, џремџа џредџављају колосално џосџиџиџуџе у новој америчкој књижевносџи, чеџшџо су засџрашујуџе насилне. (“Cormac Country”)

Године 1997, Макарти је добио Награду „Лон Тинкл“ за животно дело, коју додељује Тексаски институт за књижевност. Наредне године, четири године од издања *Прелаза*, коначно се појавио последњи део *Трилоџије о џраници – Градови у равници*. Овог пута, приповест није описивала путовања дубоко у Мексико, него се држала близу границе, у околини градова Ел Паса и Хуареса у Мексику, на које наслов упућује. Овај роман је спојио ликове из претходна два дела, Билија Пархама и Џона Грејдија Кола, који овде заједно раде на једном ранчу у Новом Мексику, недалеко од споменутих градова.

Били, који је у овом роману у позним двадесетим годинама, заузима братски/менторски став према млађем Џону Грејдију, који се заљубљује у младу, епилептичну проститутку у Хуаресу и покушава да је ослободи од макроа како би се оженио њоме. Но, како се често дешава у Макартијевом опусу, ствари опет пођу наопако и Грејди умире од рана задобијених у борби ножевима с макроом. Ликови у роману су суптилнији, меланхоличнији и елегичнији него у претходна два дела, а стога што роман не одликују непосредност љубавне приче и авантуре у *Свим шџим леџим коњима* ни епске и мучне ноте у *Прелазу*, није наишао на једнако добар пријем.

Градови у равници се заправо прво појавио као сценарио, више од десет година пре него што је изашао први део *Трилоџије о џраници*, роман *Сви џи леџи коњи* из 1992. Заправо, судећи по *The New York Times*-у, Макарти и његов пријатељ, режисер Ричард Пирс (с којим је сарађивао на *Башџовановом сину*), покушали су од њега да направе филм.

Позне деведесете године двадесетог века донеле су време у ком су Макартијеви романи постали далеко траженији као потенцијално власништво Холивуда. Отприлике у то време почела је да се продуцира филмска адаптација *Свих шџих леџих коња* из 2000, коју је режирао Били Боб Торнтон, а улоге тумаче Мет Дејмон и Пенелопе Крус. Филм

углавном није наишао на добар пријем, а Торнтон је отворено исказао бес због тога што је морао да избаци читав сат приче из коначне верзије.

У позним шездесетим годинама, Макарти је поново постао отац. Џон Френсис Макарти се родио из пишчеве везе са знатно млађом Џенифер Винкли, која ће постати његова трећа жена. „Угађа сину, чија је соба пуна књига, мапа и модела“, написао је Ричард Б. Вудвард 2005. „Стиче се утисак да жели да надомести своје претходне недостатке као родитеља. Ретко је виђао првог сина, Калена, кад се први брак распао“ (“Cormac Country”).

Године 2001. Макартијев *Каменорезац: грама у ѿеѿ чинова* изведен је у Хјустону. Осмислио је тај комад много година раније и издала га је кућа „Еко прес“ 1994. (Године 1992. пропала је идеја да се драма продуцира у вашингтонском позоришту Арена стејџ.) Макарти није непосредно учествовао у продукцији 2011, али се јесте појавио, што је било права реткост, на изведби драме у знатно скраћеној форми, судећи по критичару и Макартијевом верном поклоннику Едвину Т. Арнолду. „Драму је најтеже написати“, рекао је Кормак Макарти у вези с медијумом ком се окренуо. „Романи и остале књижевне форме јесу тешке, али драма је најтежа. Необично је кад се појаве два изузетна драмска писца у истом веку“ (Arnold, “A Stonemason Evening”). Комад је изведен само једно вече, 12. октобра, у центру Артс алајанс у Клир Лејку у Тексасу.

Арнолд је овим речима описао Макартијево присуство на представи:

Сѿиже брзо и неѿримеѿно са браѿом Денисом. Обојица носе сѿорѿске сакое и фармерке, а сличносѿ између њих је очѿледна. Кад ѿриѿуше свеѿла, Макартиѿи, њеѿова жена Џенифер и Денис седају у дну ѿросѿорије као неѿѿадљиви ѿлеаоци који се сѿѿаѿају с анонимном ѿубликом, аѿлаудирајући и климајући ѿлавом у знак одобравања. Макартиѿи, наравно, одлучује да не изађе ѿред ѿублику кад ѿа на крају ѿредсѿаве, али смешка се и маше да би ѿублика моѿла да ѿа ѿримеѿи. (“A Stonemason Evening”)

Док је ова скраћена верзија изоставила и променила многе елементе Макартијевог драме, његов текст *Каменоресца* приповеда о блиској вези између младог црног радника на градилишту, Бена Телфера, и његовог деде, каменоресца Папаа. Комад наизменично прелази с једне на другу од две драмске целине. У једној Бен изговара дирљиве монологе који одају почаст Папау, а друга и традиционалнија целина представља породицу Телфер која живи заједно у једној кући у Луисвилу у Кентакију раних седамдесетих година двадесетог века, и бави се темама попут расизма, неверства, наркоманије и самоубиства.

Судећи по *The New York Times*-у, „распад породице у драми одражава недавни нестанак каменорезачког заната“ (“Venomous Fiction”). „Слагање камења је најстарији занат“, рекао је Макарти 1992, показујући уобичајено велико занимање за старе праксе. „Ни проституција му није равна по времешности. Старији је од свега, старији је од ватре. А у последњих педесет година, с појавом хидрауличног цемента, он нестаје. Мислим да је то веома интересантно“ (*ibid.*).

Макартијева следећа књига, *Ово није земља за сѿѿарце* (2005), представља изненађујући заокрет. (Судећи по Збирци писца Југозапада, у којој су Макартијеви документи, роман је потекао од сценарија из осамдесетих година [Witliff].) Смештен је у познато

географско окружење, пограничне просторе, али уочава нову мрачну силу која је завладала тим подручјем: трговину дрогом. Радња романа се дешава 1980. и пословично је насилна, али се испоставило да је овај роман истовремено до сада најразиграније и најчитљивије Макартијево дело које је попримило обресе напетог крими трилера. Цењени филмски ствараоци Џоел и Итан Коен (*Фарјо, О, брајџе, где си?*, *Велики Лебовски*) приграбили су права за роман и адаптирали га у сценарио. Браћа Коен су касније и режирала филм по њему. Филм је изашао 2007, а улоге тумаче Томи Ли Џоунс и Џош Бролин.⁴ Филм је изузетно доследан Макартијевој књижи, а наишао је на далеко другачији пријем у односу на адаптацију *Свих тих лејих коња*. Заправо, овенчан је бројним наградама и номинован је за осам Оскара, од којих је добио четири, а међу њима су награде за најбољи филм, за режију и за адаптирани сценарио.⁵

Поставши опрезно приступачнији, Макарти се могао видети на додели Оскара како стоји и аплаудира кад је адаптација добила награду за најбољи филм. Камера га чак приказује како седи (а син Џон је поред њега) док му се продуцент Скот Радин захваљује с позорнице. Током медијске промоције филма, Макарти је поново показао спремност да учествује у њој. Октобра 2007, часопис *Тајм* објавио је кратак чланак који је, заправо, неформалан разговор између браће Коен и Кормака Макартија. У њему разговарају о филму и америчкој кинематографији уопште.

Макарти је поново закорачио у свет позоришта 2006, кад је издао драму *Воз*, која је премијерно приказана у мају у позоришту Степенвулф у Чикагу, а потом се кратко изводила у октобру у Њујорку, где је наишла на добар пријем. Приказ у *The New York Times*-у окарактерисао је овај комад као „песму која слави смрт“, упоредивши га с делом Самјуела Бекета (*Zinoman*). У драми се појављују два лика, по имену „ЦРНИ“ и „БЕЛИ“, чији надимци истовремено представљају расну припадност јунака и њихове међусобно супротстављене погледе на живот. (Као што то често чини, Макарти овде користи контрадикцију: ЦРНИ има идеалистичније ставове од њих двојице.) На самом почетку, сазнајемо да је ЦРНИ, некадашњи осуђеник, недавно спасао БЕЛОГ, професора, када је хтео да се баци под воз. ЦРНИ је верник који је присвојио библијска учења, док је атеиста и нихилиста БЕЛИ антитеза свом надимку: „Жудим за тамом. Молим се да дође смрт“, каже он. „Права Смрт. Кад бих веровао да ћу у смрти срести људе које сам познавао у животу, не знам шта бих радио. Не би било већег ужаса“ (57).

У том периоду, Макарти је тврдио да истовремено ради на неколико романа, а убрзо после романа *Нема земље за старце* издао је *Пуш* (2006), једно од својих најмрачнијих и најужаснијих дела (како је један критичар истакао, „то вам нешто говори“ [Barra]). Та постапокалиптична приповест приказује мукотрпно путовање једног човека и његовог сина спаљеним крајоликом, страдалим у непознатој и катаклизмичној катастрофи. Макарти је коначно испоручио оно што је дуго наговештавао: смак света. У настојању да дођу до мора, два главна јунака преживљавају глад, изложеност атмосферским приликама и хорде људождера организованих у групе.

И сама приповест је сведена и огољена (посебно у поређењу с *Трилоџијом о граници*), а за њу је добио највећу награду до сада, Пулицера (2007). Роман је такође постао

⁴ Кључну улогу тумачи и Хавијер Бардем. (Прим. њев.)

⁵ Ништа мање важан није Оскар за споредну мушку улогу, додељен Хавијеру Бардему. (Прим. њев.)

национални бестселер, а у Уједињеном Краљевству је добио престижно признање Џејмс Тејт Блек меморијал, најстарију британску награду за књижевност. Телевизијска могулчиња Опра Винфри чак је одабрала *Луџи* за свој читалачки клуб, а Макарти је пристао да га она интервјуише у емисији у јуну 2007, што је можда најчуднији заокрет у причи о стидљивом писцу који се клони публицитета. Опра Винфри је допутовала до места које је Макарти најрадије посећивао, Института Санта Фе, да сними интервју с њим у институтској библиотеци.

У часопису *Флак* описује се телевизијски пренос њих двоје како седе једно преко пута другог и разговарају о пишевом делу: „За Макартијеве дугогодишње фанове, шанса да га коначно виде на телевизији, а да преко пута њега седи Опра Винфри, икона слогана 'Само напред, девојко', представљала је саму суштину когнитивне дисонанце" (*Danzen*). За фанове је то била прва прилика да виде и чују Макартија, који је у седамдесет и трећој години деловао благонаклоно, трезвено и скромно. Када га је Опра Винфри питала да ли „страствено“ воли да пише, погнут у удобној столицу у испеглаој кошуљи од тасаса, Макарти је одговорио: „Не знам. Страствено звучи као прилично високопарна реч. Волим то што радим [...] Увек на уму имате идеју о савршеној ствари коју никада не можете да достигнете" (*Winfrey*). Кад га је водитељка упитала шта га је инспирисало да напише *Луџи*, Макарти је објаснио да се идеја родила кад су он и његов млађи син Џон, ком је посветио књигу, одсели у једном хотелу у Ел Пасу. „Стао сам крај прозора и чуо се звук возова који пролазе туда, веома сетан звук" (*ibid.*). Рекао је да му се указала слика тог крајолика после апокалипсе, с ватрама које горе на брду.

После холивудског успеха филма *Нема земље за сџарце*, права за филмску адаптацију дела *Луџи* брзо су купљена. Аустралијанац Џон Хилкоут (*Услови ѡрегаје*) режирао је филм, у ком улогу оца тумачи Виго Мортенсен из *Госѡогара ѡрсѡенова*.⁶ За филм су одабрани локалитети који одговарају голом, постапокалиптичном окружењу у роману. Снимање је почело у фебруару 2008. у Питсбургу и околини, а поједине сцене снимљене су у Њу Орлеансу и на планини Сент Хеленс. У кратком прилогу о продукцији који је изашао у мају 2008. у *Њујорк ѡајмс*, један члан филмске екипе је објаснио да су Пенсилванију одабрани „јер нуди довољно постапокалиптичних пејзажа: напуштена налазишта угља, оронули делови Питсбурга и ветровите дине“. У чланку се додаје да је „Крис Кенеди, дизајнер продукције, чак пронашао један изгорели забавни парк... и тринаест километара напуштеног мото-пута с тунелом.“ Ова последња локација је била „идеална за снимање сцене у којој оца и сина, главне јунаке, прати банда људождера у камionsу" (*McGrath*). По првобитном плану филм је требало да изађе у новембру 2008, али је каснио све до новембра 2009.

Име Кормака Макартија појавило се у вестима телевизијских мрежа с националном фреквенцијом из сасвим другог разлога у јануару 2009, кад је давно напуштени дом у ком је одрастао страдао у пожару, баш кад су ноксвилски борци за очување културне баштине бацили око на њега у намери да га реновирају као књижевну знаменитост. Једне локалне вести напоменуле су да су људи пријављивали „боравак бескућника“

⁶ Улога сина поверена је Кодију Смит-Макфију. (*Прим. ѡрев.*)

у напуштеној кући, а присутни шеф смене ватрогасаца изјавио је да је „унутрашњост била гадно пропала“. Кућу је још и „скривало шипражје од бамбуса и орлових ноктију“ (Stambaugh). Помним читаоцима Макартија све је то звучало као да живот имитира уметност, као да су се обистинили описи из пищевог „ноксвилског“ романа *Саџрија*. Заправо, у роману чак постоји сцена у којој главни јунак истражује по некој кући, сличној овој, некад отменој, а сад је пропала и постала уточиште за сквотере (*Саџри*, 134–136).

Почетком маја 2009, Макарти је примио још једну у дугом низу почасту. *Usa Today* је објавио: „Аутор *Пуџа*, *Свих њих лејих коња* и још неколико других романа постао је добитник... награде ПЕН/Сол Белоу за животно дело у америчкој прози“ (“Author Cormac McCarthy receives PEN award”). Као што је и сама организација која додељује награду објавила, она „се додељује истакнутом живом америчком прозном писцу или списатељици чији опус на енглеском поседује одлике изузетности, амбициозности и великог постигнућа током читаве каријере која га/је сврстава у највише кругове америчке књижевности“ (PEN American Center). Чланови жирија који су изабрали Макартија били су Клодија Рот Пирпонт, Филип Рот и Бенџамин Тејлор.

Као што се могло очекивати, Макарти се није појавио на додели награде. Примио ју је Ацеј Синг „Сони“ Мехта, издавач и главни и одговорни уредник издавачке куће „Нопф“, кратко се захваливши организацији ПЕН што цени Макартијево дело. У тексту образложења, жири Макартија хвали као оличење „самотрансформације“ и уметника чију каријеру „у самој сржи води воља за променом“. Текст се такође диви чињеници да „феноменална каријера Кормака Макартија показује управо ту самотрансформацију. Између *Саџрија*, његовог ноксвилског романа из 1979, и *Крвавој меригујана*, романа из 1985. о Тексасу и Мексику средином деветнаестог века, јужњачки писац је постао западни писац“ (PEN American Center).

У тренутку писања овог текста, у лето 2009, кажу да Макарти ради на новом роману, смештеном у Њу Орлеанс, чији је радни наслов *Пуџник*, а наводно припрема још два романа поред њега.⁷ Вести о томе појавиле су се у мају 2009, када је архива докумената Кормака Макартија постала доступна јавности у библиотеци Сан Маркос Државног универзитета у Тексасу, као део Збирке писаца Југозапада. Збирка је откупила архивску грађу за два милиона долара, како наводи *Асошијејтид ѓрес* („Државни универзитет у Тексасу откупио је архив Кормака Макартија“). Лондонски *The Guardian* навео је 18. маја 2009. да „архив садржи пишчеве белешке, руком исписане радне верзије и кореспонденцију за сваки од његових десет романа“ (Flood).

У тој грађи су и драгуљи за заљубљенике, попут „[р]уком исцртане и фотокопиране мапе Салтиља и Сакатекаса [...] које су део Макартијевог истраживања за роман *Сви њи леји коњи*“, као и „преписка између Макартија и једног доктора“ у вези с радном верзијом сцене у којој један сеоски лекар у Мексику лечи Бојдове ране од метака у *Прелазу*: „С књижевне тачке гледишта, сцена несумњиво верно приказује непријатељство које према Бојду осећа мексички лекар који му помаже“, пише доктор Макартију, „али са чисто медицинске тачке гледишта, не пије воде.“ „Доктор је такође пружио

⁷ Романи *Пуџник* и *Сџела Марис* изашли су 2022. Тренутно су у припреми преводи оба ова романа на српски, у издању „Контраст издаваштва“. (Прим. ѓрев.)

информације о томе да ли поједини медицински инструменти који се у роману спомињу одговарају времену радње“ (*ibid.*).

Док та грађа сведочи о марљивости и темељности с којима Макарти приступа питању верности стварном животу, недовршени рукопис *Луџника*, који се такође налази у збирци (уз ограничен приступ док роман не изађе), представља другачије сведочанство. Оно доказује неуморну и постојану уметничку вештину Кормака Макартија, који преко четрдесет година од издања првог романа и преко педесет година од тренутка кад је одлучио да постане писац и даље трага за неистраженим књижевним територијама.

Литература:

- Arnold, Edwin T. "A Stonemason Evening". The Cormac McCarthy Journal Online, 2002. <http://www.cormacmccarthy.com/journal/Default.html>.
- _____. *Whales and Men*, синопсис са сајта Cormac McCarthy Society. <http://www.cormacmccarthy.com/works/whalesandmen.htm/>. Приступљено јуна 2009.
- "Author Cormac McCarthy receives PEN award". *USA Today*, 4. мај 2009. http://www.usatoday.com/life/books/news/2009-05-04-mccarthy-pen_N.htm.
- Barra, Allen. "Delving into Post-Apocalypse". *The Philadelphia Inquirer*, 25. септембар 2006. <http://www.lexis-nexis.com/>.
- Bloom, Harold. *How to Read and Why*. New York: Scribner, 2000.
- Coles, Robert. Приказ књиге *Child of God*. *The New Yorker*, август 1974, 87–90.
- Danzen, J. Daniel. "Oprah's Interview with Cormac McCarthy". *Flak Magazine*. <http://www.flakmag.com/books/cormacoprah.html>.
- Draper, Robert. "The Invisible Man". *Texas Monthly*, јули 1992.
- Flood, Alison. "Cormac McCarthy Archive Goes on Display in Texas". *The Guardian* (London), 18. мај 2009. <http://www.guardian.co.uk/books/2009/may/18/cormac-mccarthy-archive-texas>.
- Kushner, David. "Cormac McCarthy's Apocalypse". *Rolling Stone*, 27. децембар 2007.
- McCarthy, Cormac. *The Sunset Limited: A Novel in Dramatic Form*. New York: Dramatists Play Service, 2006.
- _____. *Suttree*. New York: Random House, 1979. Прво издање Vintage International, 1992.
- McGrath, Charles. "At World's End, Honing a Father-Son Dynamic". *The New York Times*, 27. мај 2008. <http://www.nytimes.com/2008/05/27/movies/27road.html>.
- PEN American Center. <http://www.pen.org/>.
- Prescott, Orville. "Still Another Disciple of William Faulkner". *The New York Times*, 12. мај 1965. <http://www.times.com/books/98/05/17/specials/mccarthy-orchard.html>.
- Stambaugh, J. J. "Cormac McCarthy House Burns". *Knoxville.com*, 28. јануар 2009. <http://www.knoxville.com/news/2009/jan/28/mccarthy-house-burns/>. Приступљено 9. фебрура 2009.
- "Texas State Acquires Cormac McCarthy Archives". *The Associated Press*, 14. јануар 2008.
- Winfrey, Oprah. Телевизијски интервју с Кормаком Макартијем, *The Oprah Winfrey Show*, 5. јун 2007.
- Witliff Collections website for the Cormac McCarthy Papers in the Southwestern Writers Collection at the Texas State University–San Marcos library. <http://alkek.library.txstate.edu/swwc/archives/writers/cormac.html/>.
- Woodward, Richard B. "Cormac Country". *Vanity Fair*, август 2005.
- _____. "Cormac McCarthy's Venomous Fiction". *The New York Times*, 19. април 1992. <http://www.nytimes.com/books/98/05/17/specials/mccarthy-venom.html>.
- Zinoman, Jason. "A Debate of Souls, Torn between Faith and Unbelief". *The New York Times*, 31. октобар 2006. <http://theater.nytimes.com/2006/10/31/theater/reviews/31suns.html>.

(С енглеској њевела **Аријана Лубурић Цејановић**)